גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון מס' 534

בס"ד, יום ג' פרשת חיי שרה, כ"ג חשון תשפ"ז

נושא הגיליון

בגדר האכילה המצרפת לזימון

צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ

אכילה קלושה: בהמשך לסדרת הגיליונות "זימון כהלכה" נעסוק הפעם בשאלה המצויה מאוד: שנים שאכלו פת, והשלישי אכל עמהם ירק או שתה עמהם משקה, האם מצטרף עמהם לזימון. כבר נגענו בזה בקיצור בגיליון 527, שעסק בנושא "צירוף המסובין לזימון", ועתה נרחיב בו את היריעה.

השאלה נוגעת למעשה במצבים רבים. בחדר האוכל של הישיבה, למשל, שני בחורים אכלו לחם והשלישי הסתפק בחביתה וסלט, או בכוס קפה ומעט עוגיות. [לגבי הנושא האם ובאיזה אופן מצטרפים לזימון בחדר האוכל, ראה גיליון 528 בנושא "זימון בעולם הישיבות"]. וכן בסעודת שבע ברכות בבית, כשיושבים תשעה סועדים וקוראים לשכן להשלים מנין קודם ברכת המזון, יש לדעת מה יגישו לו כדי שיוכל להצטרף לזימון.

ויש לברר בזה כמה דברים. האם יש לחלק בין זימון בשלשה

סימן טוב ומזל טוב

מתוך רגשי שמחה והוקרה הננו לשגר ברכת מזל טוב חמה ולבבית לכבוד איש החסד והמעש, העומד לימין כל דבר שבקדושה בנפש חפצה וביד רחבה

ה"ה ידידנו הדגול והנכבד הר"ר יהודה כהן שליט"א

לרגל שמחת אירוסי בנו היקר

החתן המופלג כמר מנחם מנדל הי"ו

עב"ג בת הר"ר משה לינדר שליט"א

יהי רצון שיעלה הזיווג יפה, ויזכו החתן והכלה לבנות בית נאמן בישראל, בית שכל הליכותיו נקבעות על פי ההלכה, ויזכו המחותנים לרוות מהם ומכל יוצאי חלציהם רוב נחת דקדושה, מתוך הרחבה ושמחה כל הימים

המברכים מקרב לב

מכון "הילכתא – לדעת לחיות כהלכה"

דבר העורך

גדולה לגימה שמקרבת

קירוב לבבות: כוחה של אכילה משותפת לקרב לבבות, משום כך למדנו **בגמ'** (עבודה זרה דף לה: לו:) שהרחיקונו חז"ל מלאכול עם נכרים ואסרו את פיתם, שלא יביא הקירוב לידי קשר איתם. ולהיפך, מצוה לסעוד עם תלמידי חכמים, כמפורש **ברמב"ם** (הלכות דעות פרק ו הלכה ב) שאכילה ושתיה עם תלמידי חכמים, הרי זה בכלל מצות דבקות בחכמים, הנלמד **מהפסוק** (דברים פרק י פסוק כ) וּבוֹ תִּדְבָּק.

וכתוב **בגמ'** (סנהדרין דף כג.) וכעין זה **במכילתא** (משפטים פרשה כ) כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין: לא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מסב עמהן.

ואמרו **בגמ'** (סנהדרין דף קג:-קד.) גדולה לגימה, שהרחיקה שתי משפחות מישראל (עמון ומואב), **שנאמר** (דברים פרק כג פסוק ה) עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם. ורבי יוחנן דידיה אמר: מרחקת את הקרובים (עמון ומואב, בני לוט קרובו של אברהם), ומקרבת את הרחוקים (יתרו, שבשכר קָרְאָן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם שמות פרק ב פסוק כ, זכו בני בניו לשבת בלשכת הגזית), וכו'.

ועוד אמרו **בגמ'** (חולין דף ד:) על **הפסוק** (דברי הימים ב פרק יח פסוק ב) וַיָּסִיתֵהוּ, אין הסתה בדברים כי אם באכילה ובשתיה (אחאב זבח צאן ובקר לרוב ליהושפט, ובכך הסיתו ושכנעו לעלות עמו למלחמה ברמות גלעד).

ומעתה אפשר לומר, כיון שתכלית הזימון היא שיתחברו הסועדים באגודה אחת לברך את בורא עולם על האכילה, כמו **שכתוב** (דברים פרק ח פסוק י) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, אין חיבור זה נעשה אלא על ידי אכילה שיש בכוחה לקרב את הלבבות. וזהו עיקר בירורו של הגיליון שלפנינו, איזו אכילה ושתיה נחשבת לגימה חשובה המצרפת את הסועדים ומקרבת את לבם לברך את השם יחד.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

לזימון בעשרה. איזו אכילה ואיזו שתיה מועילות לצירוף. ואם המצטרף נמנה עמהם, האם חייבים לזמן או שאינו אלא רשות, והאם המצורף עצמו יכול להיות המזמן.

1. צירוף ל"זימון בעשרה"

רוב אוכלי פת: **בגמרא** (ברכות דף מח. מח:) אמרו: תשעה שאכלו דגן ואחד אכל ירק, מצטרפין. אמר רבי זירא, בעאי מיניה מרב יהודה: שמנה מהו, שבעה מהו, והשיבו לא שנא. ועל ששה לא שאל, שהיה פשוט לו שאין מצטרפים, כיון שצריך "רובא דמינכר".

וכך נפסק **בשולחן ערוך ובמשנה ברורה** (סימן קצז סעיף ב), שבעה שאכלו פת, ושלשה שאכל כל אחד מהם כזית ירק מטובל בציר או שתה רביעית משקה, מצטרפים לזימון בהזכרת השם ואומרים "שאכלנו". אבל אם רק ששה אכלו פת וארבעה אכלו ירק, אין מצטרפים, שאין כאן רוב הניכר של אוכלי פת.

ובשו"ת גינת ורדים (אורח חיים כלל א סימן י) נשאל על סעודה שלישית שבה אכלו פת הבאה בכסנין, ורק אחד אכל פת גמורה, אם יזמן אותו שאכל פת. והשיב שאין מזמנים בשם אלא כשאכלו שבעה פת גמורה, ולא פת הבאה בכיסנין, והמזמן יהיה מאוכלי הפת.

שיעור כזית: אף שאוכל הירק אינו מברך ברכת המזון, מצטרף הוא לזימון ועונה "ברוך שאכלנו משלו". ודוקא כשאכל כזית, ובטעם הדבר יש שני ביאורים. האחד, שהוא אומר "שאכלנו", ואין אכילה פחותה מכזית. והשני, שצריך שיהא מחויב על כל פנים באיזו ברכה אחרונה, ובפחות מכזית אינו מחויב לברך ברכה אחרונה כלל. וגם השתיה בכלל אכילה היא, ולכן גם השותה יכול לומר "שאכלנו".

2. חיוב או רשות?

יסוד הספק: לאחר שהצטרף באכילת ירק או בשתיית משקה, יש לברר אם נעשו המסובין חייבים בזימון, או שאין כאן אלא רשות לזמן אם ירצו. וכבר העיר בזה **הגרח"פ שיינברג זצ"ל** (חידושי בתרא על השולחן ערוך סימן קצז סוף סעיף ב): "ויש לחקור אם יש חיוב זימון על שאר שאכלו ירק, או שהוא רק רשות שיכולים להצטרף". והשאלה נחלקת לשתיים, דין המצטרף עצמו ודין אוכלי הפת.

המצטרף: דעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קצז ס"ק יא) שהמצטרף באכילת ירק אינו חייב בזימון, ומטעם זה כתב שאינו יכול לזמן ולהוציא את אוכלי הפת, כדין אינו מחויב בדבר שאינו מוציא אחרים ידי חובתם, וכמו שיתבאר להלן. וכן ביררו ונקטו להלכה **בקצות השלחן** (סימן מה בדי השלחן ס"ק י, יא) **ובמנחת צבי** (זימון סימן כד אות ד), שהמצטרף אינו מחויב בזימון.

אולם **במקור חיים** (לחוות יאיר, בקיצור ההלכות על סימן קצז סעיף ב) כתב: שגם השותה הכוס אסור לברך ברכה אחרונה ולצאת, אלא אם כן ישאר שיעור זימון בלעדיו אז רשאי ללכת מתי שירצה. וזה לשון **שולחן ערוך הרב** (סימן קצז סעיף ד) "המצטרף צריך ליזהר שלא לברך ברכה אחרונה עד שיזמנו עליו".

ולפי זה כתב **בפסקי תשובות** (סימן קצז אות ג), שמשעה שצירפו אוכלי הפת את אוכל הירק חלה עליהם חובת זימון, ולכן אסור לו לברך ברכה אחרונה וללכת, אלא אם כן נשארו שם שלשה או עשרה בלעדיו.

ונפקא מינה בזה, שאם כבר בירך המצטרף ברכה אחרונה, שוב אין מזמנים עליו, "דכבר נסתלק מהם" (משנה ברורה סימן קצז ס"ק ט בשם המגן אברהם ס"ק ד). ולכן לדעת הסוברים שאין עליו חיוב, יכול הוא להסתלק מן הזימון בכך שיברך ברכה אחרונה, ולדעת הסוברים שיש עליו חיוב אסור לו לעשות כן.

אוכלי הפת: מדברי **המשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק כא) נראה שאוכלי הפת חייבים בזימון, ולא רשאים בלבד, שכתב שבמקום שנחלקו אם הצירוף מועיל לא יתנו לשלישי לאכול דבר אחר, "כדי שלא להכניס עצמן לספק חיוב". משמע שבמקום שהצירוף מועיל, חייבים לזמן.

וכן יש להוכיח, ממה שנפסק **בשולחן ערוך** (סימן קצד סעיף א) שלשה שאכלו כאחד, ושכח אחד מהם ובירך לעצמו, השנים מזמנים עמו, והוא אומר "ברוך שאכלנו משלו", והם יוצאים ידי חובת זימון והוא אינו יוצא. **ובביאור הלכה** (ד"ה אחד מהם), הביא **מהאליה רבה** ספק בשנים שאכלו פת והשלישי שתה רביעית משקה, ושכח אחד מאוכלי הפת ובירך לעצמו, אם יכולים אוכל הפת שנשאר והשותה לזמן עם זה שכבר בירך, "או דילמא כיון דאין כאן רק אחד שחייב מדינא בזימון, לא", וסיים "וכן מסתבר". והביא הביאור הלכה שכן דעת **הברכי יוסף, המאמר מרדכי והמגן גבורים**.

ומוכח בביאור הלכה פשיטות לשתי החקירות. אוכל הפת קרוי "חייב מדינא בזימון", ואילו השותה משקה אין עליו חיוב כלל. כלומר, שהמצטרף מכניס את אוכלי הפת בחיוב זימון, אבל הוא עצמו אינו מתחייב בזימון.

אולם **בקצות השלחן** (סימן מה ס"ק י) הוסיף, שאם המצטרף אינו חייב, אף אוכלי הפת אינם חייבים, "כיון שהג' אינו מחויב ובידו לבטל הזימון איך אפשר לחייב את השנים, וצריך לומר דבצירוף אוכל ירק הזימון הוא רשות". וכן נקט **הגרי"י פישר זצ"ל** (זימון כהלכתו פרק ג הערה ה). ויש לעיין לפי זה, מדוע כתב השולחן ערוך (סימן קצז סעיף

ג) שבשלשה "לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר", והרי אם הזימון רשות בלבד, יתנו לו לאכול ולא יזמנו.

והגר"ח קניבסקי זצ"ל נשאל בזה כמה פעמים. במילי מעלייתא (אות יט) השיב: "לכאו' יש חיוב וצ"ע". ובשאלת רב (חלק ב פרק יז אות מג) נשאל אם המצטרף במיני תרגימא רשאי לילך לדרכו, והשיב: "יתכן שנתחייב בזימון וצ"ע". ובהליכות חיים (חלק ב אות קיז) נשאל על שנים שאכלו ובא אורח ואכל מזונות, אם חייבים לזמן, רשאים או אסורים, והשיב: "מצוה שיזמנו".

3. מי מזמן בצירוף?

<u>אחד מאוכלי הפת</u>: כתב **השולחן ערוך** (סימן קצז סעיף ב) בזימון של עשרה שמקצתם אכלו ירק, צריך המברך להיות אחד מאוכלי הפת. וביאר **המשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק יג), כיון שהמזמן מוציא את חבריו בברכת הזימון, חמיר טפי משאר המצטרפים. וכל שכן לדעת **הרמ"א** (סימן ר סעיף ב), שהמזמן אומר גם ברכת הזן, וממילא אין אחד מאוכלי הירק יכול לזמן, שהרי אינו מחויב בברכה זו.

ונחלקו הפוסקים אם דין זה מעכב. לדעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קצז ס"ק יא, וראש יוסף ברכות דף מח.) המצורף אינו יכול לזמן ולהוציא את אוכלי הפת, אפילו כשרק הוא יודע לברך. וטעמו, כיון שהמצורף אינו מחויב בזימון, כמו שנתבאר, הרי הוא ככל מי שאינו מחויב בדבר, שאינו מוציא אחרים ידי חובתם. ומכל מקום הניח הדבר בצריך עיון.

אולם **החזון איש** (אורח חיים סימן ל ס"ק יג ד"ה שו"ע) כתב שאין דין זה אלא לכתחילה. ויסוד דבריו במחלוקת רב נחמן ורב ששת (ברכות דף מו.) עד היכן ברכת הזימון. לרב נחמן ברכת הזימון עד "נברך", ואין בה מברכת המזון כלום, ובזה גם אוכל הירק שייך. ואף לרב ששת, שברכת הזימון עד הזן, כשמזמנים בעשרה אין המסובין צריכים לשמוע ברכת הזן מן המזמן, כפי שהביא בשם **הטור והבית יוסף** (סימן ר).

ומחדש החזון איש, שעיקר הזימון אינו תלוי בחיוב ברכת המזון. ומה שאמר השולחן ערוך שיהיה המברך מאוכלי הפת, הוא משום שנהגו שהמזמן מברך בקול את כל ברכת המזון ומוציא בה את כל המסובין, ואוכל הירק שאינו מחויב בברכת המזון אינו יכול להוציא בה אחרים. ולכן לכתחילה יזמן אחד מאוכלי הפת, ובדיעבד אם זימן המצורף יצאו ידי זימון.

ויש להבחין, שקולא זו תלויה בחידוש הידוע של **החזו"א**, שבעשרה אין צריך לשמוע ברכת הזן מן המזמן. אבל לדעת **המשנה ברורה** (מחלוקתם הובאה בהרחבה בגיליון 531 בנושא "חיוב שמיעת המזמן"), שגם בעשרה צריכים המסובין לשמוע מן המזמן עד הזן, נמצא שגם בעשרה ברכת הזן היא חלק מן הזימון, ואוכל הירק, שאינו מחויב בברכה זו, אינו יכול לזמן אף בדיעבד.

4. צירוף ל"זימון בשלשה"

<u>שלוש שיטות</u>: עד כאן נתבאר דין הצירוף לעשרה, אבל בזימון של שלשה הדין חמור יותר, כאשר **בשולחן ערוך** (סימן קצז סעיף ג), **ובמשנה ברורה** (שם) הובאו בזה שלוש שיטות הראשונים, באיזו אכילה הוא נמנה.

דעה ראשונה; היא שיטת **הרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ה הלכה ח), שאינו מצטרף לשלשה עד שיאכל כזית פת. וטעם החילוק, שבעשרה חיוב הזימון קיים בלאו הכי מכח אוכלי הפת, ואין צריכים למצטרף אלא להזכרת השם. אבל בשלשה, המצטרף הוא שמחדש את חובת הזימון, ולכן צריך שיאכל כזית פת המחייב אותו בברכת המזון (משנה ברורה ס"ק יז, יח).

דעה שניה; היא שיטת **הרי"ף** (ברכות דף לה: בדפי הרי"ף), שמספיק אכילת כזית דגן אף שאינו פת, כגון דייסא שמברכים עליה ברכה אחת מעין שלש.

דעה שלישית; היא שיטת **הר"י בתוספות** (ברכות דף מח. ד"ה תשעה), וכן כתב **הרא"ש** (ברכות פרק ז סימן כא), וכמפורש **בירושלמי** (ברכות פרק ז הלכה ב), שגם בשלשה, אפשר לצרף את האוכל ירק או שאר מאכלים, והוא הדין בשתיה. וטעמם, שכיון ששנים מהם אכלו פת ומחויבים בברכת המזון, הקלו בצירוף גם בשלשה, ובלבד שהשלישי אכל כזית או שתה רביעית, שמחייבים אותו על כל פנים בברכה אחרונה (משנה ברורה ס"ק יח-כ).

ולהלכה הכריע **השולחן ערוך**, שנים שאכלו ובא שלישי, אם יכולים להזקיקו שיאכל כזית פת מוטב, ואם אינו רוצה לאכול פת לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר, ואם אירע שנתנו לו, יזמנו עמו אף על פי שאינו רוצה לאכול פת. וביאר **המשנה ברורה** (ס"ק כא) שלכתחילה מזרזים אותו לאכול פת כדי לצאת ידי דעה ראשונה, ואם אינו רוצה אין נותנים לו כלל, כדי שלא יכניסו עצמם לספק חיוב, ובדיעבד חוששים לדעה השניה ומזמנים עמו.

אולם כתב **המשנה ברורה** (ס"ק כב): "ועכשיו נוהגים שאם לא רצה לאכול פת, נותנים לו לכתחלה לשתות או לאכול איזה דבר, וכדעה האחרונה". והמצטרף מברך ברכה

אחרונה על מה שאכל, ואינו נפטר בברכת המזון של חבריו (שולחן ערוך סעיף ג), ומברך לאחר שגמר לשמוע את ברכת הזימון (משנה ברורה ס"ק טו).

ובטעם דברי המחבר, שלכתחילה אין נותנים לשלישי לאכול או לשתות כדי לצרפו, ורק אם כבר אכל או שתה מזמנים עמו, ביאר **בתשובות והנהגות** (חלק א סימן קפג) שכיון שנחלקו הפוסקים אם הצירוף מועיל בשלשה, ואין לנו הכרעה בדבר, מוטב שלא להכניס עצמנו לספיקות מלכתחילה. משום כך אין נותנים לו לאכול כלל. ורק כשכבר אכל או שתה, חוששים לדעת הפוסקים שמצטרף ומזמנים עמו. והביא מספר **שלחן הטהור** (סימן קצז סעיף ד בהגהה), כיון שלדעת רוב הראשונים אין השלישי מצטרף לשלשה, אין לצרף על ידי אכילת ירק, ואין הצירוף מצוה אלא עבירה.

והוסיף בתשובות והנהגות, שלפי מנהגנו, שאין מזכירים את השם בזימון של שלשה, אין בצירוף אלא שאחד מברך לחבירו והלה משיב "ברוך שאכלנו משלו" בלא הזכרת השם. לכן נראה לו כשיטת המחבר, שאין לקרוא לשלישי לאכול דבר אחר לבד מפת, אבל אם כבר אכל עמהם מצטרפים אף לשלשה. וכך מקובל במשפחתו דור אחר דור מזקנו **הגר"א מוילנא**, שלא לתת לשלישי מאכל אחר כדי לצרפו לזימון. אמנם מנהג העולם אינו כן, כמו שכתב **המשנה ברורה** (ס"ק כב) ש"עכשיו נוהגים" לתת לו לכתחילה לשתות או לאכול איזה דבר.

והקשה **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי הגרי"ש אלישיב, ברכות דף מח.), בשלמא בעשרה, שיש בו הזכרת השם, יש לחוש לברכה לבטלה, אבל בזימון של שלשה מה איסור יש לזמן מספק, ולמה לא יתנו לו לאכול ויצטרף עמהם. ורצה לומר שדברי השולחן ערוך אמורים במקום שנוהגים כעיקר מצות זימון, שהמזמן מוציא את המסובין בברכת המזון. ואין מוציאים את מי שיודע לברך אלא כשיש זימון, ולכן לכתחילה אין להיכנס לספק זימון, שמא יוציא המזמן את חבריו שלא כדין. אבל לדידן, שכל אחד מברך לעצמו, אין חשש, ויזמנו מספק. אלא שמלשון **המשנה ברורה** (ס"ק כב) משמע שלא הבין כך, שתלה את המנהג בכך שפוסקים כדעה האחרונה, ולא בכך שבזמננו כל אחד מברך לעצמו, והניח הדבר בצריך ביאור.

ובהערה שם הביא מדברי **הבגדי ישע** (סימן קפח ס"ק יא), שאף שמותר לומר "ברוך שאכלנו משלו" דרך שבח והודיה כמה פעמים שירצה, מכל מקום האומרו דרך חובה וברכה, אסור לאומרו לבטלה ויש בו משום "לא תשא", ולכן אסור לאומרו מספק. ולפי זה, אף בזימון של שלשה, שאין בו הזכרת השם, יש חשש לברכה לבטלה.

5. איזה משקה מצרף?

<u>מים</u>: **בשולחן ערוך** (סימן קצז סעיף ב) נפסק שהשותה מים אינו מצטרף, וביאר **המשנה ברורה** (ס"ק יב) שכן מים לא זיינ', ואינו חשוב להצטרף אפילו הוא צמא ורוצה לשתות. אולם **המגן אברהם** (ס"ק ו) חולק, שגם שתיית מים הוא בכלל אכילה ויכול לומר "שאכלנו", והעתיקוהו כמה **אחרונים** להלכה. ומכל מקום הביא המשנה ברורה שבספר **בגדי ישע ובמגן גבורים** הסכימו לדעת השולחן ערוך שהשותה מים אין מצטרף, וכן מצדד בספר **חמד משה**.

ולפי זה, משקה חשוב שאינו על בסיס מים, כגון רביעית יין, שכר, חלב או מיץ פירות טבעי, ודאי מועיל לצירוף. ונחלקו הפוסקים, מה הדין במשקאות חשובים קצת שעיקרם מים.

<u>תה וקפה</u>: לדעת **הגרב"צ אבא שאול זצ"ל** (אור לציון חלק ב פרק מו אות לב) **והגרי"ש אלישיב זצ"ל** (קובץ תשובות חלק א סימן כב, וישמע משה חלק א עמוד פ), השותה תה או קפה אינו מצטרף לזימון, כיון שעיקרם מים.

מאידך, לדעת **הג"ר יוסף צב"י דושינסקי זצ"ל** (שו"ת מהרי"ץ חלק א סימן כא, את שמו השני חתם בראשי תיבות, צב"י = צבי בן ישראל, מכיון שהיה בנו של ר' ישראל דושינסקי), **והגר"מ שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות חלק א סימן קפג, וזאת הברכה פרק יד אות ד), תה וקפה עם סוכר מצטרפים לזימון, ואפילו לזימון של שלשה. וטעם הדבר ביאר המהרי"ץ, שכן התה הוא משקה מזין, שהוא מבושל בעשבים מזינים.

אלא שהדגיש הגר"מ שטרנבוך, שאין לצרף בשתיית תה חם, שיש בזה שתי קולות. האחת, עצם הצירוף לזימון בשתיה בלא פת. והשניה, ששתיית תה חם נמשכת בדרך כלל יותר מהראוי, ואינו שותה רביעית בכדי שתיית רביעית, וכידוע שנחלקו הפוסקים האם מברכים ברכה אחרונה על שתיה כזו, "וכללא היא דתרי קולי לא מקילינן". ולכן אין סומכים לזמן אלא כששתה רביעית בתוך שיעור שתיית רביעית.

וכתב בספר **וזאת הברכה** (פרק יד אות ד), מאחר שרבו המקילים, שתה וקפה מועילים לצירוף אם שתו רביעית בכדי שתיית רביעית, יכולים בני אשכנז לסמוך עליהם. וזאת בצירוף דעת **המגן אברהם** (סימן קצז ס"ק ו), המובא **במשנה ברורה** (סימן קצז ס"ק יב), שאף מים מועילים לצירוף, וכדבריו פסקו **הגר"ז והחיי אדם**.

<u>משקאות ממותקים</u>: מים ממותקים, כגון לימונדה, טמפו, קולה, סודה ושאר סוגי משקאות קלים, כיון שעיקרם מים ואינם מזינים יותר מן המים, נקטו **המהרש"ג** (שו"ת

מהרש"ג חלק ב סימן קפ אות ג), **האור לציון** (חלק ב פרק מו אות לב), **הגרי"י פישר זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א** (וזאת הברכה פרק יד אות ד), שאין בהם חשיבות להצטרף לזימון.

מאידך, **הערוך השלחן** (סימן קצז סעיף ה) מצדד שמצטרפים, שכן יש בהם חשיבות קצת. וכתב **בוזאת הברכה** (פרק יד אות ד), כיון שרבים מחמירים בדבר, אין לזמן בהם בשם בעשרה, מספק הזכרת השם לבטלה, אבל לזימון של שלשה אפשר לצרפם. וזאת על פי **המשנה ברורה** (סימן קצג ס"ק כו), שבכל מקום שיש ספק אם צריך לזמן, בשלשה יזמנו, ובעשרה יש לחוש להזכרת השם לבטלה, ולכן יזמנו בלא שם, שהרי בדיעבד יוצאים בעשרה אף אם לא הזכירו את השם.

6. אין אוכלים זה עם זה

<u>איסור והיתר</u>: שלשה שאכלו כאחד, ואחד מהם נזהר מפת עובד כוכבים ואחד אינו נזהר, או שאחד מהם כהן ואוכל חלות (ראה שו"ע יו"ד סימן שכב סעיף ה, מהו האופן שמותר לכהן לאכול חלה בזמן הזה) והשאר ישראלים, פסק **השולחן ערוך** (סימן קצו סעיף ג) שמצטרפים. שאף שהנזהר אינו יכול לאכול מפתו של שאינו נזהר, והישראל אינו יכול לאכול מחלות הכהן, מכל מקום מי שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר, והכהן עם הישראל.

וכתב **המשנה ברורה** (סימן קצו ס"ק ט) שהוא הדין באחד שאוכל גבינה ושנים שאוכלים בשר, שמצטרפים, שהאוכל גבינה יכול לאכול מלחמם אף שהוא מלוכלך בבשר, אם יקנח פיו וידיחנו. והמנהג שהאוכל גבינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפך, שהוא הגורם לזימון.

הנוהגים שלא לאכול בשר בתוך חצי שעה לאחר חלב, דעת **הגרי"י פישר זצ"ל** (זימון כהלכתו פרק יד ס"ק ד) שבתוך חצי שעה אינם מצטרפים, ולאחר חצי שעה מצטרפים.

עוד כתב **המשנה ברורה** (סימן קצו ס"ק ט), מראש חודש אב עד תשעה באב, שאין אוכלים בשר אלא בסעודת מצוה ויש שנזהרים גם מזה, הנזהרים מבשר אף בסעודת מצוה ואוכלים מאכלי חלב אינם מצטרפים עם אוכלי בשר, שאינם יכולים לאכול יחד. אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שהתחילו האחרים לאכול בשר עם לחמם, שאז עדיין יכלו לאכול יחד. או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב, שהוא מצרף את כולם, שהרי כולם יכולים לאכול מלחמו.

<u>מצות בפסח</u>: כתב **בהליכות אבן ישראל** (מועדים עמוד קפט), שאם אחד מהשלשה מקפיד שלא לאכול מהמצות של חבירו, אינם מצטרפים. וכתבו **בשבט הלוי** (חלק ח סימן קיז) **ובתשובות והנהגות** (חלק ד סימן ק), שלשה שאכלו על שולחן אחד, אחד מהם אכל מצות יד, ושנים אכלו מצות מכונה, והאחד מקפיד שלא לאכול משל חבריו, יברך ברכת הזימון מי שאוכל משני מיני המצות, ולא המקפיד, ואם שני הצדדים מקפידים זה על זה, אין מצטרפים כלל.

<u>איסור לחולה מסוכן</u>: אכל דבר איסור במקום סכנה, כתב **השולחן ערוך** (סימן קצו סעיף ב) שמברכים עליו. והוסיף **הלבוש** (סימן קצו סעיף ב) שאף מזמנים עליו כעל היתר גמור, שבמקום פיקוח נפש אין זו עבירה. **ובמור וקציעה** (סימן קצו ד"ה ועדיין צריך אני למודעי) כתב שהחולה שהותר לו לאכול איסור, רשאי לזמן בצירוף הבריאים, והחולה יזמן ולא הבריאים, שהחולה יכול לאכול ממאכל הבריאים ואילו הבריאים אינם יכולים לאכול ממאכל החולה.

מאידך לדעת **הפרי מגדים** (משבצות זהב סימן קצו ס"ק א, וראש יוסף ברכות ריש פרק שלשה שאכלו ד"ה אם ג) האוכל איסור אף שמברך אין מזמנים עליו, ואפילו באופן שרק אחד מהם אכל איסור. וכן דייק מלשון השולחן ערוך, שכתב "מברכים" ולא "מזמנים".

<u>יום הכיפורים</u>: שלשה שאינם יכולים לצום ביום הכיפורים ואכלו יחד, דעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי הגרי"ש אלישיב, ברכות דף מה.) שאין מזמנים, כיון שהיום אסור באכילה אין אכילתם חשובה להצטרף. וכן כתב **במשנת יוסף** (חלק יג סימן ר), והוכיח כן מסעודה המפסקת בערב תשעה באב, שכתב **השולחן ערוך** (סימן תקנב סעיף ח) שאין יושבים בה שלשה יחד, כדי שלא יתחייבו בזימון. והטעם, שאין זו סעודת קבע, שכל אחד יושב בדאבון נפש ואוכל פתו. והוא הדין באוכל ביום הכיפורים, שאף שהותר לו ומצוה היא להחיות נפשו, מכל מקום דומה באכילתו כמי שכפאו שד, שבעל כרחו הוא אוכל. **והגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (שמירת שבת כהלכתה פרק לט הערה קיא) כתב שראוי שלא יאכלו יחד, ואם אכלו יש להסתפק אם יזמנו.

ונידון נוסף הוא בחולה צליאק שאינו יכול לאכול פת, אם מצטרף לזימון, וכן בחתן רגיש לגלוטן, אם מברכים שבע ברכות בסעודתו. ועיין בזה במאמר נפלא מאת **הג"ר עקיבא משה שיינברגר שליט"א** (צהר חוברת טז עמוד תקא), ובבירורו הבהיר של **הג"ר דוד שרייבר שליט"א** (קונטרס צליאק בהלכה עמודים ח-י), ניתן להשיג במערכת הילכתא.

דינים העולים

א. **צירוף לעשרה:** שבעה שאכלו פת ושלשה שאכלו כזית ירק או שתו רביעית מצטרפים לזימון בעשרה ואומרים "שאכלנו", אבל ששה אינם מצטרפים, דרובא דמינכר בעינן. והמזמן יהיה מאוכלי הפת, ולדעת החזו"א אין זה אלא לכתחילה.

ב. **על מי החיוב:** המצטרף עצמו אינו חייב בזימון, אבל אוכלי הפת חייבים לזמן. ויש אומרים שאף המצטרף חייב. ויש אומרים שאף אוכלי הפת אינם חייבים.

ג. **צירוף לשלשה:** בצירוף לשלשה יש אומרים שאינו מצטרף אלא בכזית פת. יש אומרים שמצטרף בכזית דגן אף שאינו פת. ויש אומרים שמצטרף אף בירק או במשקה. ולכן לדעת השו"ע לכתחילה יזקיקוהו לאכול כזית פת. ואם אינו רוצה, לא יתנו לו מאכל אחר, ובדיעבד אם אכל יזמנו עמו. וכתב המשנ"ב שאם אינו רוצה לאכול פת, המנהג לתת לו לכתחילה לשתות או לאכול איזה דבר.

ד. **שתה משקה:** השותה מים אינו מצטרף, ולדעת המג"א גם השותה מים מצטרף. משקה חשוב כגון יין או מיץ פירות טבעי ודאי מצטרף. משקאות שעיקרם מים, כגון תה, קפה ומשקאות קלים, נחלקו הפוסקים. ויש שהכריעו, תה וקפה מצטרפים כששתה רביעית בכדי שתיית רביעית. משקאות ממותקים מצטרפים לשלשה, ובעשרה יזמנו בלא הזכרת השם.

ה. **אין אוכלים זה עם זה:** הכלל הוא כל שאחד מהם יכול לאכול ממאכל חבירו מצטרפים, ואם שניהם אינם יכולים לאכול זה עם זה אין מצטרפים. ומי שיכול לאכול משל כולם הוא המזמן. ואכילה באיסור במקום סכנה, או ביום הכיפורים, נחלקו האחרונים אם חשובה להצטרף.

משיב כהלכה

שאלה: האם ברכת המזון טעונה כוס, ביחיד, בשלשה ובעשרה?

האם יש חיוב גמור לזמן בכוס, או שאינו אלא מצוה מן המובחר? מה הטעם שבזמננו רבים לא נהגו לברך על הכוס?

על איזה משקה מברכים, האם דווקא על יין או שמספיק גם חמר מדינה, ומה נחשב חמר מדינה בזמננו?

מקורות: **גמרא** (ברכות דף נא.-נב. פסחים דף קה: דף קיז:); **רמב"ם** (הלכות ברכות פרק ז הלכה טו) **והגהות מימוניות** (אות ס); **שולחן ערוך** (אורח חיים סימן קפב סעיפים א-ב) **ומשנה ברורה** (ס"ק ד); **אגרות משה** (יורה דעה חלק ג סימן נב אות ג); **אור לציון** (חלק ב פרק מו סעיף כ); **אלא ד' אמות** (פרק כא סעיף א).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- **ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.**
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- במייל 5047867@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל ד'
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
ר' יונתן ב"ר שמואל חיים המלי ז"ל
נלב"ע ט"ו חשון תנצב"ה

נושא הגליון הבא:

"זימון על הכוס"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

גם גיליון זה הוגה בסיוע
מקרא פלוס · תוכנת ההגהה
של הוצאת "מקרא" · דוגמה חינם לכל ספר ועלון
לפרטים ולהצעת מחיר
plus.mikrabooks.co.il
ביינוש קרליבך 058-7179103

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה
גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא
מענה אנושי: 02-5350-535 מייל: 5047867@gmail.com
קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...
לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com